

ÇALIŞMA VE HELAL KAZANÇ

(3 Mayıs 2024 Cuma Vaazı)

GİRİŞ: İSLAM'DA ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Rabbimiz kâinatı insanın emrine vermiş; ömür, beden ve akıl gibi sayamayacağımız kadar nimetler ihsan etmiştir. İnsanın hayatını sürdürmesi için çalışması, üretmesi, ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. Cenabı Hak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ
وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

“Allah'ın sana verdiği (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez.” (Kasas, 28/77) Ayeti kerimede ahiret yurdunun asıl olduğuna, dünyevi kazancın tek hedef olarak görülmemesi gerektiğine dikkat çekilirken; diğer taraftan insanın dünya nimetlerinden meşru bir şekilde istifade ederek rızkını temin etmesi istenmektedir. Bu ayeti kerime İslam'ın dünya ile ahiret arasında koyduğu dengeyi de ifade etmektedir. Kişinin kendisi ve sorumlu olduğu kişilerin geçimini sağlaması için çalışması gerekmektedir.

Cuma namazı kılmanın farz olduğunu bildiren Cuma suresi 9. ayeti kerimeden sonra Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ

“Namaz kılındı mı artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasip arayın. Allah'ı da daima çok anın ki kurtuluşa eresiniz.” (Cuma, 62/10) Ayeti kerimede geçen “yeryüzüne dağılın” ve “Allah'ın lütfundan nasip arayın” ifadeleri ile çalışmak teşvik edilmiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) gençlik yıllarında koyun gütmek suretiyle beraber kaldığı amcası Ebu Talib'e destek olmuş, sonraki zamanlarda da ticaretle meşgul olarak kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamıştı. Peygamberler tarihine bakıldığında peygamberlerin birer mesleğinin olduğu görülmektedir. Hz. Âdem çiftçilik, Hz. İdris terzi, Hz. Nuh marangoz, Hz. Musa çobanlık mesleğini icra etmiştir.

İslam ahlakında yer alan azim, kararlılık, sabır gibi ilkeler Müslümanın çalışma hayatında disiplinli olmasına destek olmuştur. Çalışıp, sebeplere sarıldıktan sonra Allah'a güvenmek anlamında olan **tevekkül** ile de çalışmak teşvik edilmiştir.

HELAL KAZANÇ

Allah Teâlâ insana sayamayacağı kadar nimetler ihsan etmiştir. Verilen nimetlerden helal ve meşru olanları olduğu gibi haram olanları da vardır. Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ
مُبِينٌ

“Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helâl ve temiz olanlarından yiyin, şeytanın peşine düşmeyin; zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır.” (Bakara, 2/168) Ayeti kerime insanın hangi çeşit nimetleri yiyebileceğini açıklamaktadır. İnsanın istifade edebileceği nimetler helal ve temiz olanlardır. Helal, yapılması dinen serbest olan, dinin izin verdiği, hakkında yasaklama veya kısıtlama

bulunmayan davranışı ve onun dinî-hukukî hükmünü ifade eder. Yasaklanan, helal olmayan anlamında haram ise, mükelleften yapılmaması kesin ve bağlayıcı tarzda istenen fiili ifade eder.

Bir Müslümanın hayatını helal sınırlar içerisinde sürdürmesi, haramdan uzak durması gerekir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

الْحَلَالُ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ ، وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَنْ اتَّقَى
الْمُشَبَّهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعَرْضِهِ ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ كَرَّاعٍ يَزْعَى حَوْلَ الْحِمَى ،
يُوشِكُ أَنْ يُوَاقِعَهُ . أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى ، أَلَا إِنَّ حِمَى اللَّهِ فِي أَرْضِهِ مَحَارِمُهُ ، أَلَا وَإِنَّ
فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ . أَلَا وَهِيَ
الْقَلْبُ

“Helâl bellidir; haram da bellidir. İkisinin arasında ise birtakım şüpheli şeyler vardır ki insanların çoğu bunları bilmezler. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzını (namus ve haysiyetini) korumuş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse, harama düşmüş olur. Bu, tıpkı bir koruluğun etrafında hayvan otlatan çobanın durumuna benzer, sürüsü her an oraya girebilir. Bilin ki her hükümdarın bir koruluğu vardır. Allah’ın koruluğu ise O’nun haramlarıdır. Dikkat edin! Bedende bir et parçası vardır. O sağlam olursa bütün beden sağlam olur, ama bozuk olursa bütün beden bozulur. Dikkat edin! O et parçası, kalptir.” (Buhari, İman, 39)

İslam’ın yasakladığı haramlarda zarar, serbest kıldığı helallerde ise pek çok fayda ve hikmet vardır. Mümin helal ve haram sınırına riayet ederken bunu fayda ve zararından öte; imtihan bilinci ve kulluğun bir gereği olarak yapar.

HELAL KAZANÇ: EMEK VE ALIN TERİ İLEDİR

مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ ...

“Hiç kimse, çalışıp kazandığından daha hayırlı bir yemek yememiştir...” (Buhârî, Buyû, 15) buyuran Allah Resulü (s.a.s.) bereketin, huzur ve afiyetin kişinin kendi çalışıp, elde ettiğinde el emeğinde olduğuna dikkat çekmiştir. Bereket ve huzur kişinin kazancının helallüğindedir. Lokmamızın haram olmamasına dikkat ettiğimiz gibi kazancımızın nasıl ve nereden olduğu da önemlidir.

Rafi’ b. Hadic’ten nakledildiğine göre, “Ey Allah’ın Resulü! Hangi kazanç daha helaldir? diye sorulduğunda Allah Resulü (s.a.s.) şöyle cevap vermiştir: “Kişinin elinin emeği ile yaptığı her makbul ve meşru alım ve satım en temiz kazançtır.” (İbn Hanbel, IV, 141)

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bizleri şöyle uyarmaktadır:

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالَى الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالَ ، أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ

“Öyle bir zaman gelecek ki, kişi, malını helâlden mi yoksa haramdan mı elde ettiğine bakmayacak!” (Buhârî, Büyû’, 23) Ticarete gaye ne pahasına olursa olsun kazanmak değildir. Asıl olan helal haram titizliği göstererek, meşru kârla yetinerek geçim yolu sağlamaktır.

İş ve ticaret hayatında dünya ahiret dengesi iyi kurulmalıdır. Meslek tercih ederken, iş hayatına atılırken, bir işte çalışırken yapılan işin meşru olması gerekmektedir. Kişinin dindarlığının kalitesi alışverişindeki hassasiyetiyle belli olur. Öyle ki kazancımızın nasıl olduğu, nereden kazandığımız, ne işlerle meşgul olduğumuz ahirette bize sorulacaktır. Bu sebeptendir ki tercihlerde, işe girerken ne iş olsa yaparız denilmemeli, işin içeriği ve dinen meşruluğu araştırılmalıdır. İmamı Azam Ebu Hanife, fikhî “Kişinin lehine ve aleyhine olan şeyleri bilmesidir” diye tarif etmiştir. Hz. Ömer halifeliliği sırasında valilerine gönderdiği mektupta: “Yapacağı ticaretin İslami esaslarını bilmeyen kimse, bizim çarşı ve pazarımızda alış-veriş yapmasın!” (Tirmizi, Vitr, 21) demiştir.

Abdullah b. Mesud'un rivayet ettiği hadisi şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

لَا تَزُولُ قَدَمُ ابْنِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ خَمْسٍ : عَنْ عُمْرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ ، وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ ، وَفِيمَا أَنْفَقَهُ ، وَمَا عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ

“İnsanoğlu kıyamet günü beş şeyden hesaba çekilmedikçe hiçbir tarafa hareket etmeyecektir;

- 1- Ömrünü ne ile geçirdiğinden,
- 2- Gençliğini ne ile yıprattığından,
- 3- Malını nereden kazanıp,
- 4- Nereye harcadığından,
- 5- Öğrendiği bilgileri yaşayıp yaşamadığından.” (Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyame, 1).

İslam dini ticarete aldatmaya, haksız kazanca, güvensizliğe yol açacak bütün yolları kapatmış, ticarî hayatı dini ve ahlaki ilkelerle tanzim etmiştir.

İSLAMIN ÇALIŞMA HAYATINA GETİRDİĞİ İLKELER

İslam; zulüm, dolandırıcılık, hile, aldatma, hırsızlık, kumar, faiz gibi pek çok haksız ve batıl kazanç yollarını yasaklamıştır. Bunun yerine adalet, dürüstlük, temizlik, merhamet ilkelerine, hak ve hukuka dayalı helal kazanç yollarını meşru kılmıştır.

1. Dürüstlük

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةٍ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَقَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلًّا

Peygamberimiz (s.a.s.), bir gün bir buğday yığınının yanına gelmiş, elini buğdayın içine soktuğunda parmaklarına ıslaklık dokunmuştu. Bunun üzerine sahibine,

مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ

"Ey buğday sahibi bu ne?" diye sordu. Buğdayın sahibi;

أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ

"Onu yağmur ıslattı, ey Allah'ın Resülü!" deyince, Peygamberimiz (s.a.s.);

أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَمَا يَرَاهُ النَّاسُ مَنْ عَشَّ فَلَيْسَ مِنِّي

"O ıslak kısmı, insanların görmesi için üste çıkarsaydın ya. Aldatan benden değildir" (Müslim, İman, 43) Hz. Peygamber (s.a.s.) tüketiciyi korumaya yönelik çarşı pazar denetimini yapmış, malın kusurunu gizlemenin helal olmadığını, malın ayıp ve kusurunu gizlemenin haram olduğunu ifade etmiştir.

Ticarete, alış verişte en önemli ölçü dürüstlüktür. Satılan malın kalitesi, sınıfı, sağlamlığı, varsa kusurunu gizlemeden, yalan söylemeden karşı tarafa söylenmelidir. Allah Resülü (s.a.s.) sözünde ve işinde doğru tüccar hakkında şöyle buyurmuştur:

التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ

“Doğru sözlü, dürüst ve güvenilir tacir, peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraberdir.” (Tirmizi, Büyu’, 4; İbn Mace, Ticaret, 1)

Sözünde ve özünde doğru, güvenilir satıcının halk arasında ve Hakk katında itibarı vardır. Allah katındaki değeri ise daha büyüktür. O, dürüstlüğü sebebiyle ahirette peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle beraber olma, onlarla cennette bulunma şerefi ile ödüllendirilecektir.

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ

“**Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin.**” (Bakara, 2/188) Rabbimiz bu ayeti kerimede haksız kazancı yasaklıyor.

Dürüstlüğün zıddı olan yalan söz ve yalan yemin Müslüman’a yakışmayan bir davranıştır. Ticaret hayatında aldatma, hile, sözünde durmama, yalan söyleme kişinin itibarının kaybına ve güvenin zedelenmesine sebep olur. Uhrevî boyutuyla bunlar kul hakkıdır, dünyada telafi edilmediğinde ahirette hüsrana uğranılmasına sebep olacaktır.

Halife Ömer b. Abdülaziz, bir malı satmak üzere Ubeyd b. Müslim adlı şahsı pazara gönderir. Ubeyd malı satıp dönünce, “Şayet müşteri kızıştırmasaydım zarar edecektim” der. Halife, “Yoksa alıcı olmadığın halde alıcı gibi davranarak fiyatı mı yükselttin?” deyince, “evet” diye cevap verir. Bunun üzerine Halife şu uyarıda bulunur: “Bu bir neceş satışıdır ve sünnetle yasaklanmıştır. Sen birisini pazar yerine gönder ve satışın geçersiz olduğunu ilan ettir!” (Zekeriya Güler, 40 Hadiste İş ve Ticaret Ahlakı, Ankara 2018, s. 136)

Görevimiz, konumumuz ne olursa olsun, çalışırken, alış veriş yaparken, ödemeyi gerçekleştirirken hak ve adaletten ayrılmayalım.

2. Ölçü ve Tartıyı Tam Yapmak

Şuayb (a.s.) Medyen ve Eyke halkına gönderilmiş bir peygamberdir. O da diğer peygamberler gibi inkârcı ve putperest halkına önce Allah’tan başka tanrı olmadığını, her şeyi ve herkesi O’nun yarattığını anlattı, halkını yalnızca O’na kulluk etmeye çağırdı. Medyen halkı putperestliğinin yanında toplumsal ahlâk, özellikle ticaret ahlâkı bakımından çok bozulmuştu. Bolluk ve bereket içinde yaşamalarına rağmen ahlâk kurallarını çiğneyerek alışverişlerinde karşı tarafı zarara sokacak hileli işler yapıyorlardı. Hz. Şuayb, ölçüyü tartıyı eksik tutmamaları, adaleti gözetmeleri ve düzgün ölçüp tartmaları, çıkarları uğruna insanların mallarının değerini düşürmemeleri ve yeryüzünde fesat çıkararak ülke düzenini bozmamaları hususunda onlara uyarılarda bulundu. (Kur’an Yolu Tefsiri, IV/170)

أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْنُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

“Ölçüyü tastamam yapın, (insanların hakkını) eksik verenlerden olmayın. ﴿181﴾ Doğru terazi ile tartın. ﴿182﴾ İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın. ﴿183﴾” (Şuara, 26/181-183)

Hz. Peygamber (s.a.s.): “**Tarttığınız zaman ağır tartın.**” (İbn Mace, Ticarat, 34) buyurarak satıcının tarttığının müşterinin lehine olacak şekilde olmasını tavsiye etmiştir.

3. İşi İyi, Güzel Ve Sağlam Yapmak:

وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“**Yaptığınızı güzel yapın; Allah güzel yapanları sever.**” (Bakara, 2/195)

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ إِذَا عَمَلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا أَنْ يُتَّقَنَهُ

Hz. Peygamber (s.a.s.) de: “**Allah Teâlâ, bir iş yaptığınız zaman onu sağlam ve güzel yapmanızı sever.**” (Beyhakî, Şüabü’l-İman, 4/334) buyurmuştu.

Pek çok iş alanının bulunduğu hayatta, işçi işe, işveren işçiye muhtaçtır. Bu durum bir bakıma dünya hayatındaki zorunlu görev paylaşımıdır. Kimi amir, kimi memur, kimi işveren, kimi de işçi olarak bir görev üstlenir. Nitekim Yüce Allah, “**Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için bazılarını bazısına derecelerle üstün kıldık.**” (Zuhruf, 43/32) buyurur. Bu husus bazen de ilâhî imtihanın gereğidir. (En’âm, 6/165) İşçi ile işverenin ilişkilerinin sağlıklı yürümesi ve iş üretiminin verimliliği için karşılıklı olarak haklarını gözetmeleri gerekir. Bu noktada Hz. Peygamber’in yukarıdaki tavsiyeleri önem kazanmaktadır. Çünkü onun

öğretisinde insan olarak kimsenin diğerinden ayrıcalığı veya üstünlüğü yoktur. Statüler farklı olsa da, işçi ve işverenin önce Allah'a, sonra da birbirlerine karşı sorumlulukları vardır. (Hadislerle İslam, 5/313)

Çalışan işçi, memur işini iyi yapmalıdır. Mesaisine dikkat etmeli, aldığı ücretin hakkını vermelidir. Şayet yaptığı işi iyi yapmaz ise kul veya kamu hakkına girmiş olur, diğer taraftan aldığı kazancına haram bulaştırmıştır. Kazancı helal olmayan kimse ibadet hayatında manevi hazzı ve huşuyu yakalayamaz. Hadisi şerifte kazancı helal olmayan, yediği içtiği haram olanın duasının kabul olmayacağı buyrulmuştur. (Darimi, Rikak, 1)

İşveren ise çalışanın hakkını gözetmeli, mesaisinin ücretini zamanında ödemeli, maddi ve manevi olarak mağdur etmemelidir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجْفَ عَرْفُهُ

“İşçiye ücretini, (alınının) teri kurumadan veriniz.” (İbn Mace, Ruhun, 4) “Alın teri kurumadan verilmesi” ifadesi, emeğin karşılığının geciktirilmeden verilmesi, çalışanın mağdur edilmemesinden kinayedir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) buyurdu ki: Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Kıyamet günü şu üç kişinin hasmıyım: Benim adıma eman verip sonra vefasızlık eden kişi, hür bir insanı köle diye satın parasını yiyen kişi, ücretle bir işçi tutup işini gördüren ve işçinin ücretini vermeyen kişi." (Buhârî, Büyü 106; İbni Mâce, Ruhûn, 4)

4. Ödemenin Zamanında Yapılması ve Faizden Sakınılması

Borçlu, imkanı olduğu müddetçe söz verdiği zamanda borcunu ödemelidir. Zira alıcı borcunu zamanında ödemek üzere satıcıya söz vermiştir. Verilen sözün yerine getirilmesi gerekmektedir. Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“Ahde vefa gösterin; çünkü ahid sorumluluk doğurur.” (İsra, 17/34)

Zamanında ödenmeyen borç, satıcıyı zor duruma düşürecektir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ

“Maddi imkânı olan kişinin borcunu bekletmesi zulümdür.” (Müslim, Müsakat, 33)

إِنَّ خِيَارَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً

“Sizin en hayırlınız borcunu en iyi şekilde ödeyeninizdir.” (Buhari, Vekalet, 5)

عَنْ جَابِرٍ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ) أَكْلَ الرَّبَا وَمُوكَلَّهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ: هُمْ سَوَاءٌ

Câbir (r.a.) diyor ki, “Resûlullah (s.a.s.) faizi yiyene, yedirene, yazana ve buna şahitlik eden iki kimseye lânet etti ve "Hepsi (günahta) eşittir." buyurdu.” (Müslim, Müsâkât, 106)

Ödünç işlemlerinde ve alışverişte karşılığı bulunmayan hakiki veya hükmi fazlalık faizdir. Faiz borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla istemektir. Faiz borç verildiğinde süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vade tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almaktır.

Faiz yemek, tefecilik yapmak büyük günahlardandır, faizin her çeşidi, azı ve çoğu haram kılınmıştır.

5. Fırsatçılık ve Karaborsacılık Yapmamak

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

“Sizden birisi kendisi için arzuladığını mümin kardeşi için de arzulamadıkça kâmil imana ulaşamaz.” (Buhârî, İman, 7) Allah Resulü (s.a.s.) Efendimizin bu sözü alış verişte de önemli bir ölçü olmalıdır.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) pazardan haberi olmayan üreticinin şehir dışında karşılanarak, mallarının pazara girmeden satın alınmasını yasaklamıştır. (Müslim, Büyü’, 4) Bu uygulamanın temelinde aldatma, tekellik oluşturma, böylece fiyatların yükseltilmesi, tüketicinin zarara uğraması gibi kötü niyet vardır.

Samimiyet, iyi niyet ticarî hayatta önemli ahlaki ilkelerden biridir. Kişinin kendi kazancını düşünmekle birlikte, başkalarını da düşünmesi gerekir. Maalesef günümüzde madde, haz, kazanç ve harcama üzerine kurulu dünya düzeni oluşturulmaya çalışılmaktadır. İslam dini hayatın sadece bu dünya ve maddiyat üzerine olmadığını, ahiretin ve değerlerin olduğunu bize hatırlatmaktadır.

İslam ticaret hukukunda karaborsacılık yasaklanmıştır. Karaborsacılık, eksikliği kamuya zarar verecek tüketim mallarının kıtlık yaratmak amacı ya da fiyat artışı beklentisiyle piyasadan çekilmesidir. Karaborsacılıkla piyasada yapay/sunî bir kıtlık oluşturulmakta, piyasa istikrarının bozulmasına sebep olunmakta, az emekle çok kazanılmaktadır. İslam’ın ruhuna uymayan karaborsacılık, şefkat ve merhamet esasına dayanan İslam ahlakına ters düşmektedir. Aynı zamanda dinen de çirkin ve kötü bir davranıştır. Mezheplerin çoğuna göre karaborsacılık haramdır.

Üreticinin kendi zirai ve sınai ürününü stok etmesi ise karaborsacılık değildir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

مَنْ اخْتَكَرَ فَهُوَ خَاطِئٌ

“Karaborsacılık yapan kimse günahkârdır.” (Müslim, Müsakat, 129)

الْجَالِبُ مَرْزُوقٌ وَالْمُخْتَكِرُ مَلْعُونٌ

“İnsanlara satmak üzere mal getiren rızıklandırılır, malını stoklayıp karaborsaya düşüren ise lanetlenir.” (İbn Mace, Ticaret, 6)

Ticaret erbabının kazanması, sermayesini çoğaltması pek tabii normaldir. Ancak fiyatların yükselmesi için malı stok yapması, insanların ihtiyacı varken satmaması hem dînî hem de insanî olarak doğru kabul edilmez. Hadisi şeriflerde bu durum şiddetle yasaklanmıştır. (Hadislerle İslam, V, 205)

Resûlullah (s.a.s.) bir bayram günü ashâbından bazılarıyla birlikte bayramlaşmaya çıkmıştı. Ebû Kesîr’in evine vardıklarında, avluda kasapların toplandığını ve câhiliye günlerini yâd ettiklerini gördü. Allah Resûlü onlara, “Ey insanlar! Şu söyleyeceklerimi iyi belleyin: Karaborsacılık yapmayın. Müşteri kızdırmak için fiyat artırmayın. Satış için pazara mal getiren yabancı tüccarın malını, pazara girip fiyatları öğrenmeden satın almayın. Şehirde oturan (piyasayı bilen) kişi, (piyasayı bilmeyen) köylü namına satış yapmasın. Hiç kimse kardeşinin pazarlığı bitmeden müşteriye yeni fiyat teklif etmesin!” (Taberânî, el-Mu’cemü’l-kebir, XXII, 382.) diyerek uyarmıştır. O dönemde şehirli sermaye sahipleri piyasa fiyatından habersiz şehir dışından gelen tacirleri veya köylüleri yolda karşılayarak malları ucuza kapatıp, stoklayıp sonrasında yüksek fiyata satarlardı. Bu uygulamayı Allah Resulü (s.a.s.) yasaklamıştı.

SONUÇ

İslam çalışmayı hayat, tembelliği ölüm gibi görerek; ziraat, zanaat ve ekonomik faaliyetleri belirli ilke ve esaslar doğrultusunda teşvik etmiştir.

Kişinin dindarlığının kalitesi yaptığı işin sağlamlığında, alışverişindeki dürüstlüğünde, görevini hakkıyla yapmasında görülecektir. Ahlaki değerlerden yoksun bir ticari hayat, insanı doyumsuzluğa,

açgözlülüğe, merhametsizliğe sürükleyecektir. Bencilik yerine îsar, hırs yerine kanaat, zulüm ve haksızlık yerine adaletin olduğu bir dünya İslam'ın emirlerine sarılmak, nehiyelerinden kaçınmak, Kur'an ve sünnete uygun yaşamakla olacaktır.

Müslüman, hayatının her alanında olduğu gibi, ticaretinde de İslam'ın ölçülerine bağlı kalmalı, temsil ettiği İslam ahlakını ticaretine yansıtmalıdır. Dürüst, hakkaniyetli, hoşgörülü ve müsamahakâr olmalı, sattığı ürünün kusurunu gizlememeli, aldatma ve hileden uzak durmalı, ticaretine konu ettiği malın İslam nazarında meşru olmasına dikkat etmelidir. Helal olmayan ve haksız her türlü kazançtan sakınıp Allah'ın kendisine helalinden lütfetmiş olduğu kazanca kanaat etmeli, daha fazla kazanabilme arzusuyla İslam'ın hoş görmeyeceği yollara başvurmamalıdır. Hesap düşüncesi ile hareket etmeli, şahsi menfaatlerini gözetirken içerisinde yaşadığı toplumun sosyal ve ekonomik refahına zarar verecek her türlü tutum ve davranıştan uzak kalmaya çalışmalıdır. (Mustafa Çakır, Ticarete Helal Haram Hassasiyeti, Diyanet Aile Dergisi, Aralık 2019, s. 14-15)

Rabbim bizleri, kazancını helal yoldan kazanan, işini iyi yapan, alış verişini meşru ölçüler doğrultusunda gerçekleştiren kullarından eylesin.

Hazırlayan: Hüseyin YAZICI

İl Vaizi